

Onderzoekster Jana Dambrogio van het Massachusetts Institute of Technology (MIT).

Nooit bezorgde brieven zijn

Hij leest geweigerde liefdesbrieven, gluurt via scans in ongeopende post en ontdekt stiekeme bestellingen van pornoboekjes: de Groningse historicus David van der Linden onderzoekt met collega's een unieke verzameling brieven uit de zeventiende eeuw.

MAAIKE BORST

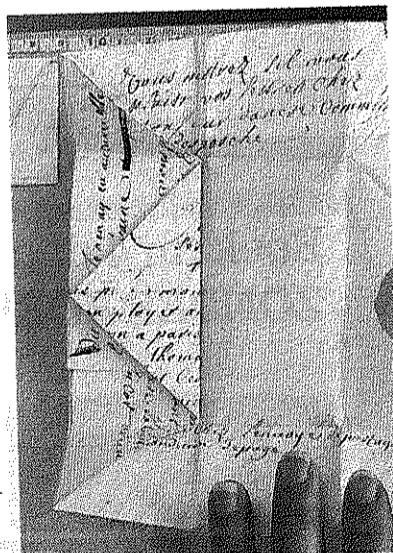
Lieve zus, ik heb je al tien jaar niet gezien. Ik weet dat je niet kan aarden in Holland. Wanneer kom je terug?

Als je zo'n brief leest, geschreven in Normandië aan het einde van de zeventiende eeuw, wetend dat hij nooit is aangekomen, is dat ontroerend. Natuurlijk. Ook als je historicus bent en de brief object van onderzoek is.

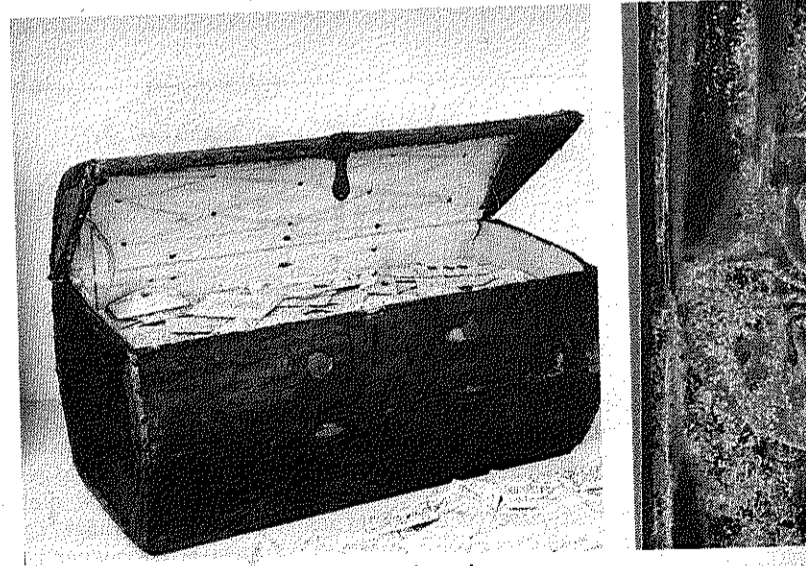
David van der Linden van de Rijksuniversiteit Groningen kan zijn geluk niet op. Met Nadine Akkerman van de Universiteit Leiden leidt hij internationaal onderzoek naar 2600 brieven uit de zeventiende eeuw. Brieven die nooit zijn bezorgd, drie eeuwen lang bewaard in een kist van postmeester Simon de Brienne en zijn vrouw Maria Germain.

Een deel van de brieven, zeshonderd stuks, is zelfs nog verzegeld. Van der Linden: „Ik heb veel oude brieven in mijn leven gezien. Maar dichte nog nooit.”

Van der Linden hoorde over de kist toen hij werkte aan zijn proefschrift over de naar Nederland gevluchte Franse Hugenoten – 90 procent van de brieven is afkomstig uit Frankrijk. De schat stond lange tijd in het Museum voor Communicatie in Den Haag (het voormalig PTT

Een zeventiende eeuwse, speciaal gevouwen brief en de kist waar die in bewaard werd.

Postmuseum) als een leuk object om te bekijken. De inhoud was nooit onderzocht. Toen Van der Linden en Akkerman de kist ontdekten, was er net een onderzoekster bezig om de brieven te catalogiseren.

„Maar niemand beseftte ten volle wat we in handen hadden. Zij niet, het museum niet, wij ook niet.”

Pas toen contact werd gelegd met het Massachusetts Institute of Technology (MIT) waar ze onderzoek doen naar oude vouwtechnieken van brieven, bleek hoe bijzonder het

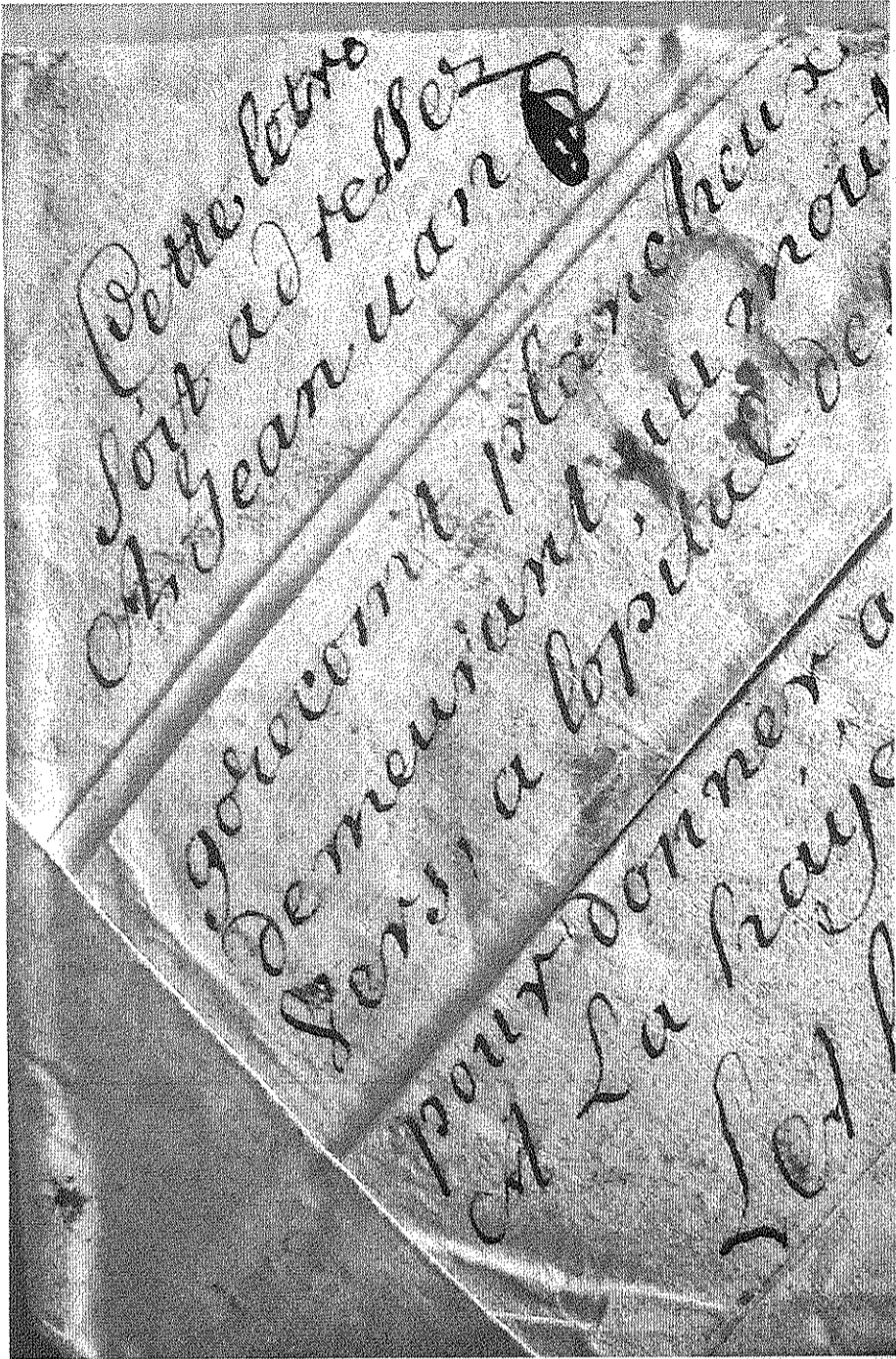
was. Uniek in de wereld, aldus Van der Linden

Jana Dambrogio van MIT doet al jaren onderzoek naar *letterlocking*. Omdat er geen enveloppen waren, moest de manier van vouwen de brieven beveiligen. Het vouwen gebeurde op zo veel verschillende manieren dat het een soort persoonlijke handtekening werd. Dambrogio had ook nog nooit een dichte brief uit die tijd gezien. De vouwmethodes had ze gereconstrueerd uit geopende en uitgevouwen brieven. In

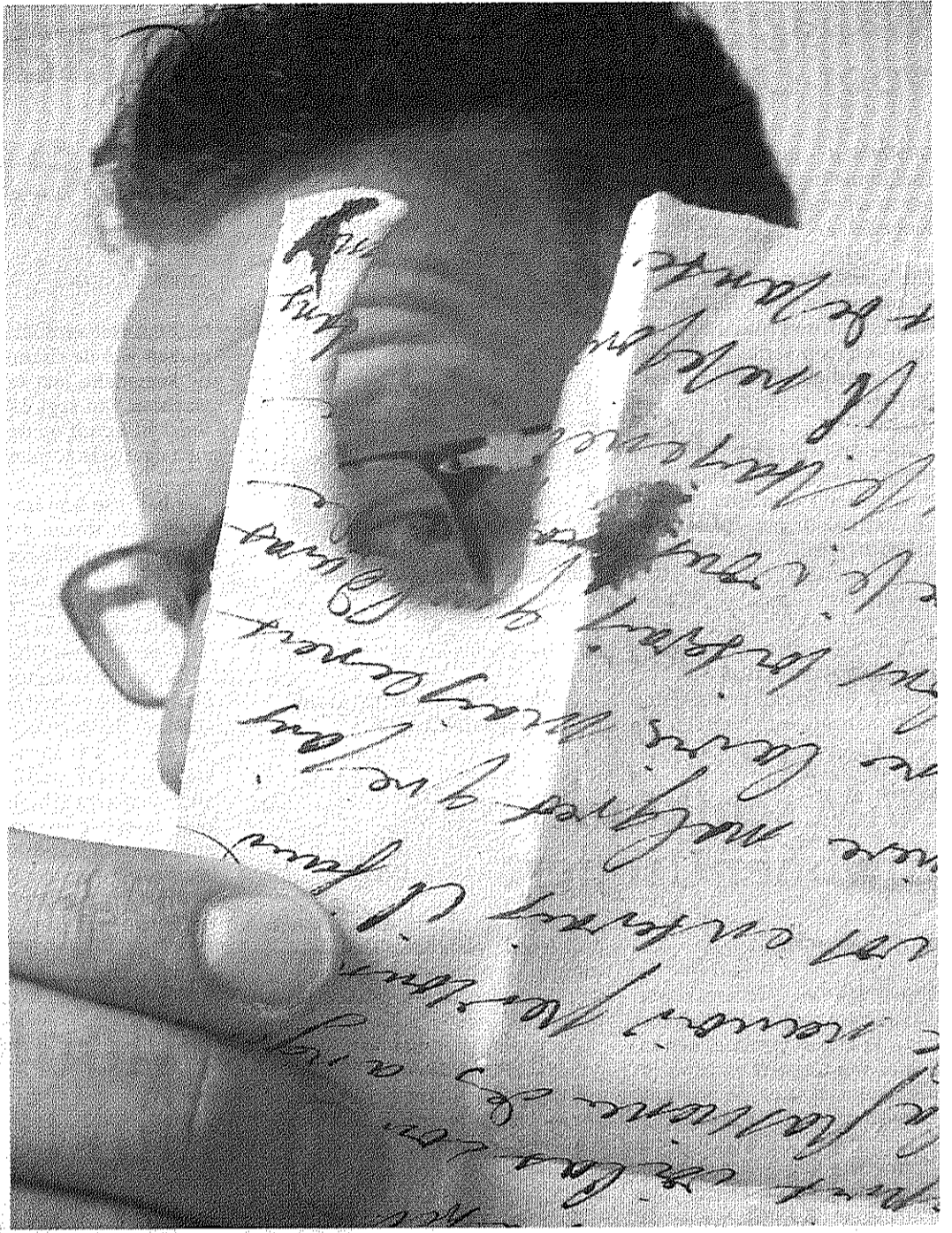
‘Niemand beseftte ten volle wat we in handen hadden’

de kist van Brienne zat het eerste bewijs dat haar theorie klopt. Van der Linden: „Ze hielden toen ze de brieven zag.”

Dat de brieven zo bijzonder zijn gevouwen, is een van de redenen om

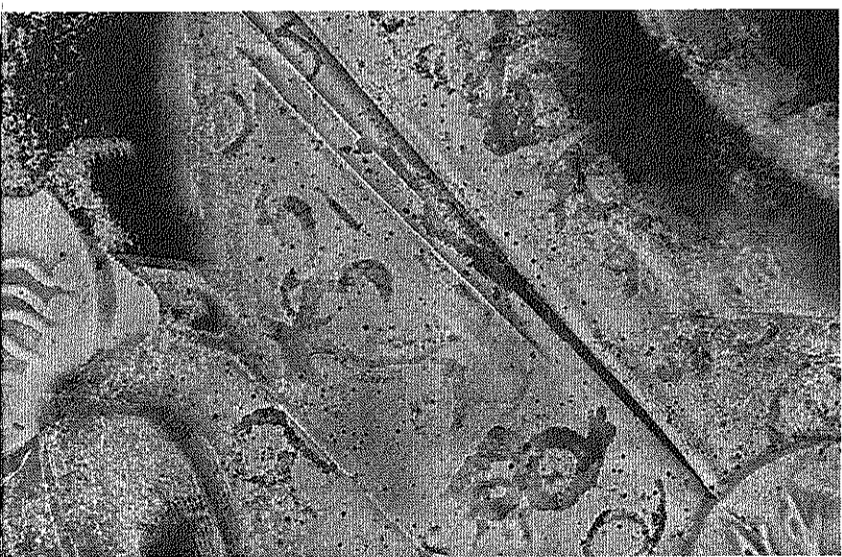

Een niet bezorgde brief.

David van der Linden van de Rijksuniversiteit Groningen met een deels verbrande brief.

schat voor onderzoekers

Testscan van een gesloten brief.

ze voor dit onderzoek dicht te laten en de inhoud te ontcijferen via scans. Een mooi streven, maar dat gaat niet zomaar. Queen Mary, University of London, gebruikt hiervoor een techniek uit de tandheelkunde, eerder ook toegepast op dinosaurustanden en de Dode Zeerollen. „Ze maken een shot van een stapel brieven, duizenden pagina's. Informatietechnici moeten dan algoritmes schrijven om die scan uit te pluizen. Dat kan nog wel even duren, die techniek staat nog in de kinder-

schoenen.”

Het onderzoeksproject, dat de naam *Signed, Sealed & Undelivered* heeft gekregen, heeft nu een eerste pot startgeld gekregen. Dit voorjaar gaan Van der Linden en Akkerman met een stapel brieven naar Londen voor de eerste scan. Om alle brieven te analyseren schat Van der Linden dat ze vijf jaar en een miljoen euro nodig hebben.

Zo bekeken is het een 'geluk bij een ongeluk' dat tweeduizend van de brieven in het verleden al zijn

opengemaakt en uitgevouwen. Wie dat heeft gedaan, is onduidelijk. Waarschijnlijk conservatoren uit het verleden die wilden weten wat er in stond. „Vroeger streken conservatoren brieven gewoon glad, dat bewaarde veel makkelijker, ze restaureerden zelf de gaatjes die er, blijkt nu, door de briefschrijver zelf ingemaakt zijn.”

Zonde voor het onderzoek van Dambrogio misschien, maar door de geopende brieven heeft historicus Van der Linden toch al een blik kunnen werpen op de inhoud. Zoals die brief van de man uit Normandië aan zijn zus. 'Naar Engeland vertrokken', staat op de brief geschreven als reden dat hij niet is bezorgd. „Geen idee of ze elkaar ooit weer hebben gezien.”

Het zijn snapshots uit levens. Bijzonder is volgens Van der Linden dat het veelal brieven van gewone mensen zijn. Zelfs brieven van vrouwen. „Normaal vind je alleen brieven van de elite, van diplomaten, van kooplieden, van zeer geleerden.”

Nu las hij brieven van mensen die gevluchte familieleden misten – Hugonoten die vanwege hun protestantse geloof in Frankrijk werden vervolgd, kwamen in groten getale naar Nederland. „Ik heb er zo veel over gelezen, maar nu hoor je het echt van de mensen zelf.”

Hij las een liefdesbrief van een

man aan zijn achternicht. „Een prachtige liefdesverklaring van twee pagina's lang. Het gaat maar door. En dan staat op de buitenkant geschreven 'niet hebben'. Een geweigerde brief. Ik denk dat de schoonmoeder dwarslag.”

De brieven zijn om uiteenlopende redenen niet bezorgd. Soms was de geadresseerde niet te vinden – huisnummers bestonden nog niet – soms was iemand vertrokken of overleden, soms werd de brief geweigerd omdat de afzender onbekend was of de ontvanger de kosten niet kon of wilde betalen.

De Haagse postmeester Simon de Brienne bewaarde de brieven in de hoop er ooit nog geld aan te verdienen. Zijn 'spaarpotje' noemde hij de kist. Niet dat De Brienne dat nodig had; hij was een van de rijkste Nederlanders in de Gouden Eeuw. Van der Linden: „Tijdschrift *Quote* heeft een top 250 van de Gouden Eeuw gemaakt. Daar staat hij in.”

De postmeester stierf kinderloos in 1707. Als bekeerde protestant wilde hij zijn familie alleen bezit nalaten als ze zich ook bekeerden en in Den Haag kwamen wonen. Dat gebeurde niet, en uiteindelijk kwam de kist in handen van het ministerie van Financiën. Die droeg hem in 1926 over aan het Postmuseum.

De Brienne was postmeester voor Frankrijk en de Zuidelijke Nederlan-

'Brieven van gewone mensen, normaal vind je alleen brieven van de elite'

den, vandaar dat veruit de meeste brieven in het Frans zijn. Voor Van der Linden zijn ze allemaal spannend. Pikant is de bestelling van een boekhandelaar van titels als *La religieuse en chemise* ('Het nonnetje in haar nachthemd'). „Pornografisch werk dat in Frankrijk niet gedrukt mocht worden, maar wat in Den Haag wel kon.”

Een van de brieven is van een anonieme Hugonoot die in Frankrijk in het geheim protestantse diensten voortzette. Hij schrijft dat hij niet met naam kan ondertekenen, omdat hij dan vermoord zal worden. De brief blijkt afkomstig van de bekende Hugonoot Claude de Brousson. „Twee maanden later lag zijn hoofd inderdaad op het hakblok”, vertelt Van der Linden. „Dan krijg je bij het lezen van zo'n brief wel een historische sensatie. De schrijver voelt dan heel dichtbij. Heel ontroerend en aangrijpend.”